

پیش‌بینی موفقیت تحصیلی دختران بر اساس جهتگیری دینی و اعتماد بین فردی آنان

محمد اکبری بورنگ^۱

زینب قوامی راد^۲

پذیرش نهایی: ۱۳۹۴/۱۰/۰۷

دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۰۲/۲۸

چکیده

هدف این پژوهش، پیش‌بینی موفقیت تحصیلی دختران بر اساس جهتگیری دینی و اعتماد بین فردی آنان است. این پژوهش توصیفی - پیمایشی از نوع همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش تمام دانش‌آموزان دختر متوسطه نظری شهرستان بیرجند در سال تحصیلی ۹۳-۹۴ شامل ۴۶۵۴ نفر است که با توجه به حجم جامعه و بر مبنای استفاده از جدول مورگان حجم نمونه ۳۵۵ نفر با آلفای ۰/۰۵ برآورد شد و نمونه مورد بررسی به شیوه خوشه‌ای تصادفی انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفت. به منظور گردآوری اطلاعات از پرسشنامه جهتگیری دینی آلپورت و پرسشنامه اعتماد در روابط بین فردی رمپل و هولمز استفاده شد. داده‌ها از طریق آزمون t مستقل و رگرسیون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج در زمینه جهتگیری دینی دختران نشان داد، جهتگیری دینی آنان ($P < 0/01$, $T = 27/28$) در سطح بالاتر از متوسط قرار دارد و وضعیت اعتماد بین فردی ($P < 0/01$, $T = 8/71$) و عوامل قابلیت اعتماد ($P < 0/01$, $T = 11/91$) و وفاداری ($P < 0/01$, $T = 9/50$) دختران در سطح بالاتر از متوسط و عامل پیش‌بینی پذیری دختران ($P < 0/01$, $T = -3/96$) در سطح پایین‌تر از متوسط قرار داشت. همچنین، یافته‌ها نشان داد جهتگیری دینی درونی پیش‌بینی کننده موفقیت تحصیلی دختران است ($P < 0/05$ ، $R^2 = 0/012$). با توجه به نتایج پژوهش و نقش جهتگیری دینی در موفقیت تحصیلی دختران، اجرای کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی به وسیله مسئولان و مشاوران مدارس برای خانواده‌ها به منظور بهبود موفقیت تحصیلی دختران ضروری می‌نماید.

کلیدواژه‌ها: موفقیت تحصیلی، جهتگیری دینی، اعتماد بین فردی، وضعیت تربیتی دینی دختران.

۱ - نویسنده مسئول: استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه بیرجند
Akbary_bornng_2003@birjand.ac.ir

۲ - دانش آموخته کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی دانشگاه آزاد اسلامی بیرجند
ghavami_bir@yahoo.com

مقدمه

موفقیت تحصیلی رسیدن به اهدافی است که برای هر دوره آموزشی در نظر گرفته شده است و می‌تواند به مهارت در امر خاص یا تخصص در بخشی از دانش منجر شود (شریعتمداری، ۱۳۶۶). منظور از پیشرفت تحصیلی در نظام آموزش عالی دستیابی به اهداف آموزشی مورد نظر در هر دوره آموزشی است (مهاجر، ۱۳۷۱)؛ به عبارت دیگر موفقیت تحصیلی یکی از ابعاد مهم در نظام آموزش عالی کشور است که از آن مفهوم موفقیت دانشجویان در گذراندن دروس یک نیمسال تحصیلی مشخص، استنباط می‌شود و وجه مخالف آن افت تحصیلی است و می‌توان از آن به عنوان شاخص عمده سنجش کیفیت آموزش عالی و محصول نهایی فرایند یادگیری فعال یاد کرد که به کمک آموزش انجام می‌گیرد (خوی نژاد، ۱۳۷۴).

آموزش و پرورش، کلید فتح آینده و زمینه‌ساز رشد و شکوفایی استعدادها و تواناییهای افراد است. بدیهی است رسیدن به این هدف مستلزم برنامه ریزیهای وسیع، جامع و حساب شده با توجه به اهداف عمومی آموزش و پرورش هر جامعه است (طالب‌زادگان، ۱۳۷۸: ۳۱ - ۲۵). رسالت آموزش و پرورش، توان بخشیدن به فرد فرد انسانها در جهت توسعه کامل استعدادها و شناخت توانمندیهای خلاق خود است. امروزه نظام تعلیم و تربیت هر جامعه‌ای زیربنای توسعه اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی آن جامعه به شمار می‌رود. بررسی عوامل موفقیت در جوامع پیشرفته نشان می‌دهد این کشورها از آموزش و پرورش توانمند، مؤثر و کارآمد برخوردارند (آموزگار، ۱۳۸۴).

عوامل متعددی بر موفقیت تحصیلی تأثیر می‌گذارد و در جریان فعالیت یادگیری، عوامل مختلفی می‌تواند بر یادگیری دانش‌آموزان تأثیر بگذارد و یادگیری آنان را با مشکل روبه‌رو سازد. با توجه به تفاوت‌های فرهنگی و تغییرات سریع عوامل در طول زمان نمی‌توان به عنوان قانون عمومی و کلی، علت خاصی برای همه جوامع مطرح کرد؛ زیرا قوانین، بافت فرهنگی، نگرش افراد به تحصیلات، سطح درآمد والدین، سنت هر جامعه و غیره همه از عواملی است که به طور اخص در هر جامعه بر شکست یا موفقیت تحصیلی تأثیر می‌گذارد (زارع، ۱۳۷۴). یکی از مهمترین شاخصهای موفقیت نظام آموزشی در دستیابی به هدفهای آن، موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان است و یکی از گزینه‌های مؤثر و مفید برای بهبود وضعیت تحصیلی آنها، جهتگیری مثبت افراد به سمت دین است که همان جهتگیری دینی درونی شده است.

جهتگیری دینی میزان گرایشها، باورها و آمادگی فرد برای رفتار دینی است و به رهاورد کلی شخص اطلاق می‌شود که از دین گرفته است (حیدرنژاد، ۱۳۸۹). جهتگیری دینی در افراد به دو صورت درونی و بیرونی است. جهتگیری دینی بیرونی روشی است که بر اساس آن فرد از نام دین به منظور ارضای نیازهای مختلف خود استفاده می‌کند. دین ممکن است برای رسیدن به مقام، افزایش اعتماد به نفس، کسب مقبولیت در خانواده و یا در جامعه مورد استفاده قرار گیرد (نجم عراقی، ۱۳۷۹). جهتگیری دینی درونی شامل تجربه کردن دین به عنوان عامل انگیزشی مهم در زندگی فردی است که کاملاً در زندگی درونی و عملی شده است (ونتیس، ۱۹۹۵: ۴۸-۳۳) و یک چارچوب معنابخش که بر حسب آن تمام زندگی فرد با آن شناخته می‌شود (دوناهو، ۱۹۸۵). از نظر آلپورت و راس (۱۹۶۷) شخصی که از بیرون برانگیخته شده، دینش را مورد استفاده قرار می‌دهد در حالی که شخصی که از درون برانگیخته شده با دینش زندگی می‌کند.

تاریخ نشان می‌دهد در گذشته، دین^(۱) در تربیت افراد نقش مهمی داشته و ارتباط نزدیکی میان دین و تربیت برقرار بوده است، مؤسسات آموزشی همان مؤسسات دینی بوده‌اند به طوری که مطالعه و تدریس کتابهای دینی، هدف اصلی تحصیل بوده است (مایر^۱، ۱۳۷۴: ۴۳۲ - ۴۳۱). قرآن کتاب آسمانی مسلمانان است و پیامبر بزرگوار اسلام، بارها بر تحصیل علم و دانش تأکید کرده و مسلمانان را به فراگیری علوم تشویق و فرموده‌اند: به دنبال علم و دانش بروید حتی اگر در چین باشد. مسلمانان از صدر اسلام به پیروی از دستور قرآن و پیامبر اکرم برای آموختن علوم مختلف سعی و کوشش فراوان داشته‌اند. نقش قرآن و دین در موفقیت و رشد علوم و تربیت دانشمندان و متفکران غیرقابل انکار است. قرآن برای اولین بار افکار مسلمانان را متوجه فلسفه آفرینش و فرجام هستی نمود و با یادآوری آثار قدرت الهی، دریچه‌ای به سوی اسرار آفرینش گشود و زمینه موفقیت علمی افراد را فراهم ساخت. توجه مسلمانان به علوم برخاسته از حس کنجکاوی بود که به وسیله قرآن و آموزه‌های اسلام در آنها جلوه‌گر شده بود. قرآن کریم از همان راهی که فکر توحید را در بشر بیدار کرد، دقیقاً از همان راه، بشر را در خط سیر علمی و کشف حقایق جهان هستی قرار داد که پایه تمدن است (واعظ زاده خراسانی، ۱۳۷۳: ۶۳ - ۶۲). در دوران قرون وسطا مطالب دینی در محتوای دوره‌های آموزشی نقش مهمی داشته و هدف اصلی آموزش، مطالعه کتابهای دینی و عمل بر اساس آن بوده و تعلیم و تربیت کشورهای اروپایی در آن زمان به میزان

چشمگیری تحت تأثیر دین قرار داشته است (مشایخی راد، ۱۳۷۸: ۶۸ - ۴۹).

روانشناسان تربیتی و جامعه شناسان بر این باورند دین در غلبه بر مشکلات تحصیلی و منحصر به فردی که جوانان و نوجوانان با آن رو به رو هستند به آنها یاری می‌رساند که این امر به موفقیت‌های تحصیلی و اجتماعی آنان منجر می‌شود (جانسون^۱، ۲۰۰۳: ۶۲ - ۴۴). کوئینگ^۲ (۲۰۰۷) بر این باور است افرادی که اعتقادات دینی قوی‌تری دارند از عملکرد تحصیلی بهتری برخوردارند.

یکی دیگر از عواملی که می‌تواند در موفقیت تحصیلی دختران نقش داشته باشد اعتماد بین فردی است. پارسونز اعتماد^(۲) را الگوی درونی شده ارزشها، هنجارها و تعهدات می‌داند که قدرت پیش‌بینی در فعالیتهای روزمره را افزایش می‌دهد. از نظر او افراد سعی می‌کنند بر اساس آنچه به صورت تجربی از خواسته‌ها و انتظارات طرف مقابل درک کرده‌اند، عمل کنند و با بررسی رفتار یکدیگر امکان کنترل و پیش‌بینی رفتار را به دست آورند (ورسلی^۳، ۱۹۷۷). اعتماد متقابل بین فردی حاصل روابط مستقیم و چهره به چهره میان اعضای جامعه است. این اعتماد به افرادی معطوف است که آنها را به اسم می‌شناسیم و با آنها به‌عنوان دوست، همسایه، همکار و شریک تجاری رابطه چهره به چهره داریم (زتومپکا، ۱۳۸۴). پژوهشهای فراوانی بر اهمیت اعتماد به عنوان یکی از عوامل افزایش موفقیت تحصیلی تأکید می‌کند (آرسن، بل و بلنک^۴، ۲۰۰۴: ۱۹ - ۱).

موفقیت تحصیلی از جمله ارزشهای مهم و اساسی هر جامعه‌ای است و مدرسه یکی از مهمترین کانونهای جامعه‌پذیری است که هدف اصلی آن انتقال ارزشها و هنجارهای جامعه به دانش‌آموزان و همراه کردن آنان با ارزشهای جامعه است. یکی از عواملی که زمینه انتقال بهتر ارزشها و هنجارها را فراهم می‌آورد، اعتماد میان دانش‌آموزان و معلمان است. اعتماد در مدرسه اساس اثربخش بودن مدارس است. اگر معلمی بخواهد در دانش‌آموزان نفوذ و تأثیر داشته باشد، باید بتواند اعتماد آنان را جلب، و در راه رسیدن به اهداف از پیش تعیین شده آنان را هدایت کند و در کنار روابط رسمی و مقررات صوری، محیطی مساعد برای یادگیری، همفکری و همکاری دانش‌آموزان فراهم آورد.

1 - Jeynes

2 - Koenig

3 - Versly

4 - Mistal

5 - Arsen, Bell&plank

اعتماد^۱ روان‌کننده چرخ دنده‌های روابط اجتماعی است و بدون آن، تصور هر گونه تعامل امکان‌ناپذیر است که اساس زندگی اجتماعی است. در محیط مدرسه بی‌اعتمادی^۲ سد راه گسترش روابط اجتماعی زایا و مولد است. در محیطی که اعتماد باشد، نه تنها حس همکاری و شور و شوق در فعالیتهای گروهی و تعهد اجتماعی دانش‌آموزان بلکه کارایی و دستاوردهای تحصیلی آنان افزایش می‌یابد؛ تعارضات و برخوردها کاهش می‌یابد و بردباری افراد نسبت به یکدیگر بیشتر می‌شود (عظیمی هاشمی، ۱۳۸۰: ۵۴ - ۴۳) و برعکس در وضعیت بی‌اعتمادی، اضطراب، ناامنی، طرد، از خود بیگانگی میان دانش‌آموزان و معلمان افزایش می‌یابد و سلامت جسمی و روانی دانش‌آموزان دچار اختلال می‌شود که این امر موفقیت دانش‌آموزان را تحت تأثیر قرار می‌دهد و مدرسه در حکم مهمترین عامل جامعه‌پذیری دانش‌آموزان نمی‌تواند به رسالت واقعی خود عمل کند (شانن و موران^۳، ۲۰۰۹: ۲۴۷ - ۲۱۷؛ گودارد، موران و هوی^۴، ۲۰۰۱).

از نظر روتر^۵ (۱۹۶۷: ۶۶۵ - ۶۵۱) توانایی اعتماد کردن معلمان به دانش‌آموزان و دانش‌آموزان به معلمان مهمترین عامل موفقیت در تحصیل است. مدارسی که دارای فرهنگهای خودکارآمدی، اعتماد و خوش‌بینی علمی هستند، موجبات بهبود موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان را فراهم می‌آورند (هوی و میسکل^۶، ۱۹۸۷).

شانن و موران^۷ (۲۰۰۱: ۳۳۱ - ۳۰۸) از جمله پژوهشگرانی هستند که بیش از یک دهه در زمینه زمینه اعتماد در مدارس، مطالعات و پژوهشهای بسیاری انجام داده‌اند. بنا به نظر این دو پژوهشگر، بیشتر پژوهشهایی که در حوزه اعتماد و مدرسه صورت گرفته درباره اعتماد معلمان یا مجموعه اداری به دانش‌آموزان یا والدین آنها بوده و از جمله مواردی که مورد غفلت واقع شده و نیازمند مطالعه و پژوهش است، اعتماد دانش‌آموزان به معلمان و تأثیر اعتماد بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان است.

موفقیت تحصیلی فرزندان، امروزه یکی از دغدغه‌های مهم خانواده‌های ایرانی است. این دغدغه بیشتر به دلیل وابستگی آینده فرزندان به میزان توفیق آنان در تحصیل و طی مراحل مختلف

-
- 1 - Trust
  - 2 - Antitrust
  - 3 - Shanen .moran & hoy
  - 4 - Godard.moran&hoy
  - 5 - Rotter
  - 6 - Hoy&miskel
  - 7 - Shanen&moran

تحصیلی است. دانش‌آموزان به طور کلی سرمایه‌های انسانی و توان بالقوه جامعه هستند که نظام آموزشی برای ترسیم دورنمای روشنی از حیات اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی خود و جامعه‌اش باید بر این نیروهای عظیم انسانی تمرکز و شرایط لازم را برای رشد و بالندگی همه جانبه آنها فراهم آورد تا در آینده‌ای نزدیک شاهد بهره‌وری بهینه از این سرمایه‌گذاری شود. بنابراین امروزه نظام آموزش و پرورش هر کشور به دنبال شناسایی عوامل مؤثر بر فرایند یادگیری، یاددهی و در پی آن عملکرد و موفقیت تحصیلی فراگیران است و برای رشد و تعالی اهداف مورد نظر و راهکارهای رسیدن به آن باید گامهای مؤثری را بردارد (سیف، ۱۳۸۱). دانش‌آموزان مهمترین و اصلی‌ترین عنصر در نظام آموزش و پرورش هستند. تمام برنامه‌ها و امکانات و تدابیری که در این نظام اندیشیده می‌شود در نهایت به دانش‌آموزان ختم می‌شود؛ زیرا آموزش علوم، پرورش استعدادها و ایجاد صلاحیتهای لازم در آنها برای ورود به اجتماعی، که خود سازنده آن باشند، هدف نهایی آموزش و پرورش است. از این رو هر اندازه مسائل دانش‌آموزان بیشتر مورد توجه و مشکلات آموزشی آنها مورد شناخت و رسیدگی واقع شود. این نظام به هدف خود نزدیکتر می‌شود و دوام و استحکام خواهد یافت و طبعاً از عهده وظیفه سنگین خود برخوردار خواهد آمد.

موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان ممکن است به دلایل مختلف و تحت تأثیر عوامل گوناگون با مشکل روبه‌رو شود. بنابراین شناسایی عوامل تأثیرگذار بر موفقیت تحصیلی یکی از مهمترین و اساسیترین فعالیتها در هر نظام آموزشی است. این پژوهش با هدف پاسخ به این سؤال که آیا موفقیت تحصیلی دختران بر اساس جهتگیری دینی و اعتماد بین فردی آنان قابل پیش‌بینی است، طراحی و تدوین شد.

سؤالات پژوهش به شرح ذیل است:

- ۱- وضعیت جهتگیری دینی دختران چگونه است؟
  - ۲- وضعیت اعتماد بین فردی دختران چگونه است؟
  - ۳- آیا جهتگیری دینی و خرده مقیاسهای آن پیش‌بینی کننده موفقیت تحصیلی دختران است؟
  - ۴- آیا اعتماد بین فردی و خرده مقیاسهای آن پیش‌بینی کننده موفقیت تحصیلی دختران است؟
- با توجه به بررسی پژوهشها و نظریه‌های مختلف، موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان از جنبه‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. نزدیک به یک قرن است که روانشناسان به صورت

گسترده برای شناسایی عوامل پیش‌بینی‌کننده موفقیت تحصیلی تلاش می‌کنند (بینه و سامان^۱، ۱۹۹۵؛ ثرن‌دایک^۲، ۱۹۲۰؛ هریس^۳، ۱۹۴۰؛ الشات و هامکر^۴؛ ۲۰۰۰ به نقل از پرموزیک و فرنهام^۵، ۲۰۰۳: ۳۳۸ - ۳۱۹). در ذیل به برخی از این پژوهشها اشاره شده است:

حیب‌وند (۱۳۸۷: ۱۰۷ - ۷۹) در پژوهشی به بررسی رابطه جهتگیری دینی و موفقیت تحصیلی پرداخت. یافته‌ها نشان داد بین جهتگیری دینی و موفقیت تحصیلی در دانشجویان رابطه مثبتی وجود دارد و جهتگیری دینی دانشجویان را با موفقیت تحصیلی آنان می‌توان تبیین کرد و بالعکس. نونی^۶ (۲۰۰۵: ۳۵۴-۳۴۱) در پژوهشی به بررسی باورهای دینی با سلامت روان و عملکرد تحصیلی پرداخت. یافته‌ها نشان داد اعتقادات و باورهای دینی رابطه مثبت و معناداری با سلامت روانی و عملکرد تحصیلی دانشجویان دارد.

بالت^۷ (۲۰۰۲) در پژوهشی به بررسی نقش دین بر سلامت روان پرداخت، یافته‌ها نشان داد نگرش دینی با خودپنداره رابطه مثبتی دارد. همچنین یافته‌ها نشان داد دانشجویانی که اعتقادات دینی قوی‌تری داشتند، نسبت به دیگران خودباورتر و سازش‌یافته‌تر بودند و عملکرد تحصیلی نسبتاً خوبی داشتند.

اقوامی و همکاران (۱۳۹۰: ۱۰ - ۱) در پژوهشی به بررسی نقش باورهای دینی در موفقیت تحصیلی دانشجویان پرداختند. یافته‌ها نشان داد بین دین بیرونی با موفقیت تحصیلی ارتباط معناداری وجود نداشت.

صبور (۲۰۰۸) در پژوهشی به بررسی ارتباط باورهای روانی با موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دینی پرداخت. یافته‌ها نشان داد باورهای دینی از طریق خانواده، اجتماع، رسانه‌های جمعی و مدرسه در دانش‌آموزان تقویت می‌شود و بین بهداشت روانی دانش‌آموزان با موفقیت تحصیلی آنان رابطه مستقیمی وجود دارد.

هانگرمین^۸ (۲۰۱۴: ۶۳-۵۲) در پژوهشی به بررسی تحصیلات و دین پرداخت. یافته‌ها نشان داد ارتباط منفی و معناداری بین سطح تحصیلات و دین وجود دارد.

-
- 1 - Bineh & simon
  - 2 - Sorendaik
  - 3 - H aris
  - 4 - Elshat & hamker
  - 5 - Permozic&frenham
  - 6 - Nooney
  - 7 - Bulter
  - 8 - Hangerman

آدامز^۱ (۲۰۰۴) در پژوهشی به بررسی نگرش دینی و موفقیت تحصیلی پرداخت. یافته‌ها نشان داد رابطه معناداری بین نگرش دینی و موفقیت تحصیلی وجود دارد.

مک کان^۲ و هافمن (۲۰۰۹) در پژوهشی به بررسی رابطه دین و موفقیت تحصیلی پرداخت. یافته‌ها نشان داد بین دین و موفقیت تحصیلی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد.

بریگ^۳ (۲۰۰۲) در پژوهشی به بررسی رابطه اعتماد و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان مدارس ابتدایی شیکاگو پرداخت. یافته‌ها نشان داد، اعتماد میان معلم، دانش‌آموزان و اولیا تا حد زیادی وضعیت موفقیت تحصیلی را بهبود می‌بخشد در صورتی که وقتی اعتماد ضعیف است، این بهبود مشاهده نمی‌شود (به نقل از اسمیت و هوی^۴، ۲۰۰۷: ۵۶۸-۵۵۶).

لی و سوک^۵ (۲۰۰۷) در پژوهشی به بررسی رابطه میان اعتماد متقابل معلم و دانش‌آموزان با موفقیت در مدارس دوره اول متوسطه کره پرداخت. یافته‌ها نشان داد اعتماد میان معلم و دانش‌آموزان، عملکرد بهتر آنها را از طریق اصلاح مدرسه و انگیزش علمی در پی خواهد داشت.

گودارد^۶، موران و هوی^۷ (۲۰۰۱: ۱۷ - ۳) در پژوهشی به بررسی رابطه اعتماد معلمان به دانش‌آموزان و والدین و تأثیر آن بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پرداخته‌اند. یافته‌ها نشان داد اعتماد معلمان به دانش‌آموزان و اولیا، عامل کلیدی موفقیت تحصیلی به شمار می‌رود و اعتمادسازی از طریق تقویت بهبود روابط مؤثر میان خانواده‌ها و مدارس، مدرسه را به محیطی مناسب برای یادگیری دانش‌آموزان تبدیل می‌کند. وقتی معلمان اعتقاد داشته باشند که دانش‌آموزان مستعد و قابل اعتماد هستند، محیطی به وجود می‌آید که یادگیری دانش‌آموزان آسان می‌شود.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی، و با روش توصیفی - پیمایشی از نوع همبستگی انجام شده است. جامعه آماری این پژوهش تمامی دانش‌آموزان دختر متوسطه نظری شهرستان بیرجند

-
- 1 - Adamz
  - 2 - Makcan
  - 3 - Beak
  - 4 - Smithe&hoy
  - 5 - Sook
  - 6 - Goddard
  - 7 - Moran & Hoy
  - 8 - Shanen

شامل ۴۶۵۴ نفر است. با توجه به حجم جامعه و بر مبنای استفاده از فرمول کوکران^۱ حجم نمونه (۳۵۵) نفر با آلفای ۰/۰۵ برآورد شد. روش نمونه‌گیری خوشه‌ای بود، به این ترتیب از میان تمام دبیرستانهای دخترانه شهر بیرجند، چند مدرسه به صورت تصادفی از نقاط مختلف شهر انتخاب شد و در مدارس نیز به تناسب رشته‌ها و پایه‌های مختلف تحصیلی پرسشنامه بین دانش‌آموزان توزیع گردید. در این تحقیق برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه جهتگیری دینی آلپورت^۳ و راس (۱۹۶۷) و اعتماد بین فردی رمپل و هولمز (۱۹۸۶) و معدل دانش‌آموزان استفاده شد.

پرسشنامه جهتگیری دینی (آلپورت)^۲: این پرسشنامه توسط آلپورت و راس^۳ (۱۹۶۷: ۴۳۲) طراحی شده و شامل ۲۱ گویه است، در این مقیاس ۲۱ سؤالی، عبارتهای ۱ تا ۱۲ جهتگیری دینی بیرونی و ۱۳ تا ۲۱ جهتگیری دینی درونی را سنجیده است. در این مقیاس، پاسخ هر گویه با استفاده از مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت نمره‌گذاری می‌شود. این ابزار در سال ۱۳۷۸ ترجمه و هنجاریابی شده است. همسانی درونی آن توسط جان بزرگی و با استفاده از روش ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۱ و پایایی بازآزمایی آن ۰/۷۴ به دست آمده است (مختاری، الله‌یاری و رسول‌زاده طباطبایی، ۱۳۸۰: ۶۷ - ۵۶). جان بزرگی (۱۳۷۷) روایی کل آزمون را ۰/۷۱ گزارش نموده است. در این پژوهش برای بررسی روایی از روایی محتوایی استفاده شد به این ترتیب پرسشنامه در اختیار چند نفر از متخصصان این حوزه قرار گرفت و پس از بررسی، اعمال نظر و اصلاحات جزئی متخصصان، پرسشنامه نهایی به منظور توزیع و جمع‌آوری داده‌ها تدوین، و برای بررسی پایایی از آلفای کرونباخ استفاده شد. آلفای کرونباخ جهتگیری دینی ۰/۷۰ و جهتگیری دینی بیرونی و جهتگیری دینی درونی به ترتیب ۰/۷۴ و ۰/۶۵ به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی مناسب این مقیاس است.

پرسشنامه اعتماد^۴ در روابط بین فردی (رمپل و هولمز): مقیاس اعتماد (رمپل و هولمز^۵، ۱۹۸۶: ۳۴ - ۲۸) نسخه بازنگری شده مقیاس اعتماد (رمپل، هولمز و زانا، ۱۹۸۵: ۹۵) است. این مقیاس ابزار خود گزارشی ۱۸ عبارتی است و آزمودنی باید در مقیاس هفت درجه‌ای لیکرت (از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) میزان مخالفت یا موافقت خود را با هر یک از عبارات مشخص کند. این مقیاس دارای سه زیر مقیاس پیش‌بینی‌پذیری، امکان اعتماد و وفاداری است. برای به

1 - Cokaran

2 - Alport

۳۱ 3 - Alport & Ross

4 - Trust scale.

5 - Rempel & Holmes

دست آوردن نمره کل مقیاس باید امتیاز همه عبارات را باهم جمع کنید. کمترین نمره ۱۸ نشانگر اعتماد کم فرد نسبت به همسر یا دوست و بیشترین نمره ۱۲۶ بیانگر اعتماد زیاد افراد است. ضریب آلفای کل آزمون برابر با ۰/۸۱ و ضریب آلفای کرونباخ زیر مقیاس پیش‌بینی پذیری برابر با ۰/۷۰، امکان اعتماد ۰/۷۲ و وفاداری ۰/۸۰ گزارش شده است (جمالی فیروزآبادی، زارعی و اسدی، ۱۳۹۰: ۲۶ - ۱۵). در پژوهش زارعی، فرح‌بخش و اسماعیلی (۱۳۹۰: ۶۳ - ۵۱) ضریب آلفای کرونباخ این مقیاس ۰/۸۲ به دست آمد. هم‌چنین با استفاده از روش روایی ملاکی، ضریب روایی ۰/۸۴ به دست آمد. در مطالعه‌ای مقدماتی ضریب پایایی این پرسشنامه به روش بازآزمایی پس از دو ماه بر روی دانشجویان متأهل دانشگاه علامه طباطبایی ۰/۷۸ به دست آمد. در این پژوهش برای بررسی روایی از روایی محتوایی استفاده شد به این ترتیب پرسشنامه در اختیار چند نفر از متخصصان این حوزه قرار گرفت و بعد از بررسی، اعمال نظر و اصلاحات جزئی متخصصان، پرسشنامه نهایی به منظور توزیع و جمع‌آوری داده‌ها تدوین، و برای بررسی پایایی از آلفای کرونباخ استفاده شد. آلفای کرونباخ اعتماد بین فردی ۰/۸۱ و خرده مقیاسهای امکان اعتماد^۱، وفاداری^۲ و پیش‌بینی پذیری^۳ به ترتیب ۰/۷۵، ۰/۷۴ و ۰/۳۹ به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی مناسب مقیاس است.

معدل: در این پژوهش برای اندازه‌گیری موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان از معدل کل سالانه دانش‌آموزان استفاده شد؛ همان معدل کسب شده دانش‌آموزان در آزمونهای مدرسه‌ای که در پایان یک سال تحصیلی محاسبه می‌شود و دامنه‌ای از ۰ تا ۲۰ را به خود اختصاص می‌دهد.

یافته‌ها

۱- وضعیت جهتگیری دینی دختران چگونه است؟
به منظور بررسی وضعیت جهتگیری دینی دختران از t تک نمونه‌ای استفاده شد.

جدول ۱: آزمون t تک نمونه‌ای مربوط به جهتگیری دینی و مؤلفه‌های آن

Test Value	Sig. (2-tailed)	Df	T	میانگین	N	مؤلفه‌ها
۳۰	۰/۰۰۰	۳۵۴	۱۲/۷۰	۳۵/۳۵	۳۵۵	جهتگیری دینی بیرونی
۲۲/۵	۰/۰۰۰	۳۵۴	۴۱/۷۸	۳۰/۹۳	۳۵۵	جهتگیری دینی درونی

- 1 - Predictability
2 - Dependability
3 - Faith

جهتگیری دینی کلی	۳۵۵	۶۶/۲۸	۲۷/۲۸	۳۵۴	۰/۰۰۰	۵۲/۵
------------------	-----	-------	-------	-----	-------	------

همان‌گونه که در جدول ۱ مشاهده می‌شود در بررسی وضعیت عوامل جهتگیری دینی و خرده‌مقیاس‌های آن، جهتگیری دینی بیرونی، جهتگیری دینی درونی و جهتگیری دینی کلی دانش‌آموزان از متوسط ممکن نمره‌ها بیشتر بود؛ بنابراین جهتگیری دینی بیرونی، جهتگیری دینی درونی و جهتگیری دینی کلی دانش‌آموزان در سطح بالاتر از متوسط قرار داشت.

۲- وضعیت اعتماد بین فردی دختران چگونه است؟

به منظور بررسی وضعیت اعتماد بین فردی دختران از t تک نمونه‌ای استفاده شد.

جدول ۲: آزمون t تک نمونه‌ای مربوط به اعتماد بین فردی و مؤلفه‌های آن

مؤلفه‌ها	N	میانگین	T	Df	Sig. (2-tailed)	Test Value
پیش‌بینی پذیری	۳۵۵	۱۹/۰۵	-۳/۹۶	۳۵۴	۰/۰۰۰	۲۰
HI;hk اعتماد	۳۵۵	۲۳/۶۴	۱۱/۹۱	۳۵۴	۰/۰۰۰	۲۰
وفاداری	۳۵۵	۳۵/۹۷	۹/۵۰	۳۵۴	۰/۰۰۰	۳۲
اعتماد بین فردی	۳۵۵	۷۸/۶۷	۸/۷۱	۳۵۴	۰/۰۰۰	۷۲

همان‌گونه که در جدول ۲ مشاهده می‌شود در بررسی وضعیت اعتماد بین فردی و خرده‌مقیاس‌های آن، پیش‌بینی پذیری دانش‌آموزان از متوسط ممکن نمره‌ها کم‌تر و اعتماد بین فردی، امکان اعتماد و وفاداری دانش‌آموزان از متوسط ممکن نمره‌ها بیشتر بود. بنابراین پیش‌بینی پذیری دانش‌آموزان در سطح کمتر از متوسط و اعتماد بین فردی، امکان اعتماد و وفاداری دانش‌آموزان در سطح بیشتر از متوسط قرار داشت.

۳- آیا جهتگیری دینی و خرده‌مقیاس‌های آن پیش‌بینی‌کننده موفقیت تحصیلی دختران است؟

به منظور پیش‌بینی موفقیت تحصیلی دختران بر اساس جهتگیری دینی و خرده‌مقیاس‌های آن از رگرسیون چندگانه از نوع گام به گام استفاده شد. نتایج نشان داد تنها بین جهتگیری دینی درونی و موفقیت تحصیلی با $R=0/107$ ، $R^2=0/012$ در سطح $0/05$ ارتباط معناداری وجود داشت (جدول ۳). بنابراین، نتیجه می‌گیریم در بررسی جهتگیری دینی و خرده‌مقیاس‌های آن تنها جهتگیری دینی درونی پیش‌بینی‌کننده موفقیت تحصیلی دختران است.

جدول ۳: پیش‌بینی موفقیت تحصیلی دختران بر اساس جهتگیری دینی درونی

متغیر پیش‌بین	متغیر ملاک	R	R ^۲	F	Sig
جهتگیری دینی درونی <td>موفقیت تحصیلی <td>۰/۱۰۷</td> <td>۰/۰۱۲</td> <td>۴/۱۲۵</td> <td>۰/۰۰۴</td> </td>	موفقیت تحصیلی <td>۰/۱۰۷</td> <td>۰/۰۱۲</td> <td>۴/۱۲۵</td> <td>۰/۰۰۴</td>	۰/۱۰۷	۰/۰۱۲	۴/۱۲۵	۰/۰۰۴

۴- آیا اعتماد بین فردی و خرده مقیاسهای آن پیش بینی کننده موفقیت تحصیلی دختران است؟ در بررسی موفقیت تحصیلی بر اساس اعتماد بین فردی دختران رابطه معناداری به لحاظ آماری مشاهده نشد. نتایج رگرسیون نشان داد اعتماد بین فردی در پیش بینی موفقیت تحصیلی دختران نقش معناداری نداشت.

بحث و نتیجه گیری

نتایج تک نمونه‌ای در بررسی وضعیت جهتگیری دینی و اعتماد بین فردی دختران نشان داد، جهتگیری دینی بیرونی، جهتگیری دینی درونی، جهتگیری دینی کلی، اعتماد بین فردی، امکان اعتماد و وفاداری دختران در سطح بالاتر از متوسط قرار داشت و پیش بینی پذیری دختران در سطح پایین تر از متوسط قرار داشت. بر اساس پژوهشها جهتگیری دینی در موفقیت تحصیلی دختران نقش مؤثری دارد. تعهد دینی زیاد در دانشجویان و دانش آموزان در وضعیت تحصیلی آنان آثار مثبتی دارد (جی نس^۱، ۲۰۰۳: ۴۴ - ۶۲). افرادی که اعتقادات دینی قویتری دارند از عملکرد تحصیلی بهتری برخوردارند (کوئینگ، ۲۰۰۸). در مفاهیم و آموزه‌های قرآن کریم و روشهای حمایتی آن بین جهتگیری دینی بیرونی و درونی تعادل وجود دارد. جهتگیری دینی درونی و جهتگیری دینی بیرونی هر دو باید هم سطح یکدیگر رشد یابند؛ زیرا هم دین به عنوان ابزار آرامش و آسایش در زندگی و هم به عنوان هدفی فطری برای تعالی و یکپارچگی درونی انسان مطرح می‌شود. هر دو جهتگیری دینی درونی و بیرونی فطرت انسان را فعال می‌کند. هر دو جهتگیری ضرورتی برای به کارگیری هر دو بعد سرشت و استعداد درونگرایی و برونگرایی است. جهتگیری دینی هر فرد اگر یک بُعدی (درونی یا بیرونی) باشد، فقط بخشی از استعداد و توان انسان را بارور می‌کند و بخش گسترده دیگر ذهن تنبل و ناکارآمد می‌شود و تحلیل می‌رود. استفاده متعادل از دو گرایش سرشتی درونگرایی و برونگرایی، که زیر بنای جهتگیری درونی و بیرونی ذهن را در زمینه‌های مختلف از جمله نگرشهای دینی بنا می‌کند، برای سازگاری و کیفیت بهتر زندگی ضروری است (کارن امونس^۲، ۲۰۰۶). دلیل اینکه داده‌ها نشان می‌دهد اعتماد بین فردی دانش آموزان با اینکه در سطح بالایی قرار دارد در موفقیت تحصیلی دختران نقشی ندارد، این است که عوامل دیگری غیر از اعتماد بین فردی در موفقیت تحصیلی دختران نقش داشته

1 - Jenes

2 - Karen amons

است.

نتایج رگرسیون چندگانه و همبستگی پیرسون نشان داد از بین جهتگیری دینی و خرده مقیاسهای آن تنها جهتگیری دینی درونی، پیش‌بینی‌کننده موفقیت تحصیلی دختران است. نتایج این پژوهش غیر همسو با پژوهش، حیدرئی و همکاران (۱۳۸۸: ۴۲ - ۳۰)، بخشایش (۱۳۹۰: ۹۸ - ۷۹) و داراب پور و نورالدین وند (۱۳۹۳) است که یافته‌ها نشان داد بین تفکرات دینی و عملکرد تحصیلی ارتباط معناداری وجود ندارد و اینکه تنها توکل بر خدا و تفکرات دینی نمی‌تواند با موفقیت تحصیلی ارتباط داشته باشد؛ چرا که وجود متغیرهای دیگر از جمله مطالعه، عزت نفس، وجود شرایط عاطفی، اقتصادی و اجتماعی خانواده و بسیاری از عوامل دیگر با موفقیت تحصیلی ارتباط دارد. هم‌چنین نتایج پژوهش همسو با پژوهش رنان^۱ (۱۳۶۶: ۲۹۷ - ۲۹۶)، هونکه^۲ (۱۳۷۳)، بالتر^۳ (۲۰۰۲: ۲۴۶ - ۲۳۴)، جی نس (۲۰۰۳)، هاکنی و ساندرز^۴ (۲۰۰۳: ۵۵ - ۴۳)، صبور (۲۰۰۸)، ابوالقاسمی (۱۳۸۱: ۱۸ - ۱)، (حیب وند، ۱۳۸۷: ۱۰۷ - ۷۹)، قاسمی اهری (۱۳۸۸)، نونی^۵ (۲۰۰۵: ۳۵۵ - ۳۴۱) و کوئینگ^۶ (۲۰۰۷: ۷۳۹ - ۷۳۷) است که بیان می‌کند دین در موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان نقش مهمی دارد. هم‌چنین نتایج پژوهش همسو با یافته اقوامی و همکاران (۱۳۹۰) است که بیان کردند بین دین بیرونی با موفقیت تحصیلی ارتباط معناداری وجود نداشت. این یافته بیانگر این است که جهتگیری دینی درونی در موفقیت تحصیلی دختران نقش داشته است. بنابراین می‌توان گفت یکی از گزینه‌های مؤثر و مفید برای بهبود وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان، افزایش جهتگیری مثبت افراد به سمت دین است که همان جهتگیری دینی درونی شده است. آیه ۱۴۳ سوره بقره تأییدی است بر این مطلب: «و بدین گونه شما را امتی میانه قرار دادیم». نقش قرآن و دین در موفقیت و رشد علوم و تربیت دانشمندان و متفکران قابل انکار نیست. این قرآن بود که ابتدا افکار مسلمانان را متوجه فلسفه آفرینش و فرجام هستی نمود و با یادآوری آثار قدرت الهی دریچه‌ای به سوی اسرار آفرینش گشود و گامی به سوی موفقیت علمی فراهم ساخت. با اینکه علوم مسلمانان در آغاز به علوم دینی منحصر بود، پس از طی این مرحله در قرن دوم هجری، قدم در نهضت علمی جدید نهاد. با این بیان، معلوم می‌شود قرآن کریم از همان راهی که فکر توحید را

1 - Renan

2 - Honkeh

3 - Balter

4 - Hukny & sanderz

5 - Nony

6 - Koing

در بشر بیدار کرد، دقیقاً از همان راه، بشر را در خط سیر علمی و کشف حقایق جهان هستی، که پایه تمدن است، قرار داد (واعظ زاده خراسانی، ۱۳۷۳). نقش دین و اعتقادات دینی در موفقیت علوم و پرورش دانشمندان، تاریخچه‌ای به عمر بشر دارد و دین اسلام اساس و پایه رشد و موفقیت بشر بوده است و اینکه این پژوهش و پژوهش‌های قبلی رابطه جهتگیری دینی و موفقیت تحصیلی را معنادار نشان داده، مبین تأثیر و نقش عمیق دین در رشد و موفقیت بشر بوده است.

نتایج رگرسیون چندگانه و همبستگی پیرسون نشان داد اعتماد بین فردی نمی‌تواند پیش‌بینی‌کننده موفقیت تحصیلی دختران باشد. یافته پژوهش غیر همسو با پژوهش گودارد، موران و هوی (۲۰۰۱)، بریک^۱ (۲۰۰۲) به نقل از اسمیت و هوی، (۲۰۰۷) و سوک^۲ (۲۰۰۷: ۸-۱۵) است که بیان کردند اعتماد در موفقیت تحصیلی افراد نقش مهمی دارد. بنابراین می‌توان گفت یکی از دلایلی که یافته‌ها با آن مغایرت نشان داد این است که عوامل مهمتر دیگری غیر از اعتماد در موفقیت تحصیلی دختران مؤثر بوده است و تنها نباید به نقش اعتماد بین فردی بسنده کرد؛ از جمله تناسب هدفها و محتوای برنامه‌ها با نیازها، استعدادها و علایق دانش‌آموزان، تناسب روشها با محتوای برنامه درسی، کتابهای درسی، داشتن انگیزه، مهارت معلمان، وضعیت مالی و نوع زندگی خانوادگی که می‌تواند در موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان نقش بسزایی ایفا کند (احدیان، ۱۳۶۷؛ امین فر، ۱۳۶۷: ۳۶-۹؛ مرزبان، ۱۳۷۰؛ تقی پور ظهیر، ۱۳۷۴، فرد رمزی، ۱۳۷۷ و قاسم زاده دیزجی، ۱۳۷۷). بنابراین لازم است خانواده‌ها، معلمان و مشاوران تحصیلی با طراحی برنامه‌ها و پیشنهادها مناسب در جهت افزایش اعتماد بین فردی دانش‌آموزان تلاش کنند؛ چرا که این امر جز با توجه خانواده‌ها و مدارس فراهم نمی‌شود و معلمان و مدیران باید از پیامدهای زیانبار عدم اعتماد در مدارس آگاهی یابند و دانش ایجاد اعتماد را فرا گیرند و گشودگی و همکاری را در مدرسه تشویق کنند. وجود فرهنگ اعتماد به مدارس کمک می‌کند تا کارها بهتر و با کیفیت‌تری انجام گیرد؛ چرا که کارهای جدید و چالشی را نمی‌توان بدون اعتماد به انجام رسانید.

پیشنهادها

۱- با توجه به نتایج پژوهش و نقش جهتگیری دینی در موفقیت تحصیلی دختران، مداخلات بالینی در راستای تقویت جهتگیری دینی دختران پیشنهاد می‌شود.

1 - Break
2 - Sook

- ۲- پیشنهاد می‌شود مسئولان آموزش و پرورش، کتابها و نشریاتی درباره جهتگیری دینی تهیه کنند و در اختیار دانش‌آموزان قرار دهند تا از این طریق گامهای مؤثری در راستای تقویت جهتگیری دینی دانش‌آموزان بردارند.
- ۳- با توجه به نقش جهتگیری دینی در موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان، پیشنهاد می‌شود خانواده‌ها، مدیران، معلمان، مشاوران و عوامل مدرسه با برنامه‌های دینی، آموزنده و جذاب در راستای تقویت جهتگیری دینی دانش‌آموزان اهتمام ورزند.
- ۴- پیشنهاد می‌شود در پژوهشهای آینده، متغیرهای دیگر تأثیرگذار بر موفقیت تحصیلی مورد بررسی قرار گیرد.
- ۵- با توجه به محدودیتهای روش پرسشنامه‌ای در پژوهشهای آینده به منظور دستیابی به نتایج دقیقتر، توجه به رویکردهای کیفی پژوهشی نیز پیشنهاد می‌شود.
- ۶- پیشنهاد می‌شود این پژوهش در جامعه بزرگتر، جامعه غیر دانش‌آموزان دختر و در مقاطع مختلف تحصیلی نیز اجرا گردد.

یادداشتها

- ۱- مذهب در گذشته به مکتبهای فکری درون یک دین (مانند مذاهب چهارگانه یا پنجگانه فقه اسلامی) اطلاق می‌شد. در مغرب زمین، واژه (Religion) به معنای مکتبهای درون یک دین و به معنای خود دین به کار می‌رود و حدود نیم قرن است که متجددان کشور ما تحت تأثیر این موضوع، کلمه مذهب را به هر دو معنا به کار می‌برند. این اصطلاح در زبان عربی و فارسی به دو مفهوم به کار رفته است: الف- مفهوم خاص که شاخه‌ای مخصوص از دین است مانند مذاهب شیعه و تسنن نسبت به دین اسلام. ب- مفهوم عام و کلی که با مفهوم دین مترادف و همسان است.
- ۲- اعتماد (Trust)، موضوعی بین رشته‌ای است و از رشته‌هایی مانند روانشناسی و جامعه‌شناسی نشأت می‌گیرد.
- ۳- آلپورت (Alport) روانشناس برجسته امریکایی است. او فردی دیندار بود و عمده‌ترین مطالعات او در زمینه نقش دین در زندگی بود، نظام دارترین بحث‌های او در این زمینه در کتابی تحت عنوان «فرد و دینش» گردآوری شده است.

منابع

- ابوالقاسمی، عباس (۱۳۸۳). بررسی رابطه ساده و چندگانه استرس‌های دانشجویی با عملکرد تحصیلی در دانشجویان با توجه به نگرش‌های دینی. *مجله علوم تربیتی و روانشناسی*. دانشگاه شهید چمران اهواز. دوره سوم. س یازدهم. ش اول و دوم: ۱۸-۱.

- احدیان، محمد (۱۳۶۷). *تکنولوژی آموزشی*. ش هشتم. ش هفدهم.
- اقوامی، مژگان‌السادات و همکاران (۱۳۹۰). نقش باورهای دینی در موفقیت تحصیلی دانشجویان دانشکده پرستاری مامایی زنجان. *دو فصلنامه توسعه آموزش در علوم پزشکی زنجان*، دوره پنجم، ش هشتم: ۱-۱۰.
- آموزگار، محمد حسن (۱۳۸۴). *اسلام و تزکیه نفس*. تهران: نشر شایک.
- امیر کافی، مهدی (۱۳۷۴). *اعتماد اجتماعی*. پایان نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
- امین فر، مرتضی (۱۳۶۷). علل و عوامل افت تحصیلی و چگونگی کاهش آن. *فصلنامه تعلیم و تربیت*. ش سیزدهم و چهاردهم: ۳۶ - ۹.
- بخشایش، علیرضا (۱۳۹۰). بررسی رابطه توکل به خدا و عزت نفس با موفقیت تحصیلی. *مجله روانشناسی و دین*. ش چهارم. ش دوم: ۹۸ - ۷۹.
- تقی پور ظهیر، علی (۱۳۷۰). *مقدمه‌ای بر برنامه ریزی آموزشی و درسی*. تهران.
- جان بزرگی، م (۱۳۷۷). بررسی اثربخشی رواندرمانگری کوتاه مدت با و بدون جهت‌گیری دینی بر مهار اضطراب و تنیدگی. پایان نامه دکتری. تهران. دانشگاه تربیت مدرس.
- جمالی فیروزآبادی، محمود؛ زارعی، سلمان؛ اسدی، زهرا (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین اعتماد، شرم و گناه با خود متمایزسازی در بین دانشجویان متأهل دانشگاه علامه طباطبایی. *مجله تحقیقات روان‌شناختی*. ش یازدهم: ۲۶ - ۱۵.
- حبیب‌وند، علی مراد (۱۳۸۷). رابطه جهت‌گیری دینی با اختلالات روانی و موفقیت تحصیلی. *فصلنامه روانشناسی و دین*. ش اول. ش سوم: ۱۰۷ - ۷۹.
- حیدر نژاد، احمد (۱۳۸۹). بررسی نقش دین و دین‌باوری در کاهش گرایش دانش‌آموزان شاهد و ایثارگر به انحرافات در مدارس متوسطه خراسان جنوبی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی. دانشگاه آزاد اسلامی بیرجند.
- حیدرئی، علیرضا؛ عسگری، پرویز؛ مرعشیان، فاطمه؛ سراج خرمی، ناصر (۱۳۸۸). رابطه فشارزاهای تحصیلی، تفکرات دینی و سلامت روان با عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز. *یافته‌های نو در روانشناسی*. دوره دوم. ش ششم: ۴۲ - ۳۰.
- خوی نژاد، غلامرضا (۱۳۷۴). *روانشناسی تربیتی*. تهران: نشر پاز.
- داراب پور، شهرام؛ محبی نورالدین وند (۱۳۹۳). ارتباط بین جهت‌گیری دینی (عقاید، مناسک و اخلاق اسلامی) با سلامت عمومی و عملکرد تحصیلی دانشجویان. *کنگره بین‌المللی فرهنگ و اندیشه دینی*.
- رنان، کالین (۱۳۶۶). *تاریخ علم کمبریج*. ترجمه حسن افشار. تهران: نشر مرکز.
- زارع، محمد قاسم (۱۳۷۴). بررسی پاره‌ای از عوامل فردی، خانوادگی، اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان راهنمایی استان کهگیلویه و بویر احمد. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی. دانشگاه علامه طباطبایی.

زارعی، سلمان؛ فرح‌بخش، کیومرث؛ اسماعیلی، معصومه (۱۳۹۰). تعیین سهم خود متمایزسازی، اعتماد، شرم و گناه در پیش‌بینی سازگاری زناشویی. *دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی*. س دوازدهم. ش سوم: ۶۳-۵۱.

- زتومپکا، (۱۳۸۴). *اعتماد یک نظریه جامعه‌شناختی*. ترجمه فاطمه گلابی. تبریز: ستوده.
- سیف، علی اکبر (۱۳۸۱). *روان‌شناسی پرورشی، روان‌شناسی یادگیری و آموزش*. تهران: انتشارات آگاه.
- شریعتمداری، علی (۱۳۶۶). *جامعه و تعلیم و تربیت*. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- طالب زادگان، میترا (۱۳۷۸). بررسی عوامل مؤثر در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان موفق دختر سوم راهنمایی شهر اهواز. *مجله داخلی شورای تحقیقات استان خوزستان*. دوره سوم. ش اول: ۳۱-۲۵.
- عظیمی هاشمی، مژگان (۱۳۸۰). رابطه اعتماد اجتماعی و سوگیری عام گرایانه در تعاملات اجتماعی. *نمایه پژوهش*. س پنجم. ش هجدهم: ۴۳-۵۴.
- فرد رمزی، ترحم (۱۳۷۷). تأثیر عوامل خانوادگی بر میزان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. پایان‌نامه تحصیلی مقطع کارشناسی رشته آموزش ابتدایی. دانشگاه علامه طباطبایی استان اردبیل.
- قاسم زاده دیزجی، مریم (۱۳۷۷). بررسی میزان عزت نفس و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر سال سوم راهنمایی. پایان‌نامه کارشناسی. تهران: دانشگاه آزاد رودهن.
- قاسمی اهری، علی (۱۳۸۸). رابطه نگرش دینی با انگیزش و خودتنظیمی یادگیری در دانشجویان. پایان‌نامه کارشناسی. دانشگاه علامه طباطبایی. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی.
- کمالی، افسانه (۱۳۷۹). *مطالعه تطبیقی اعتماد اجتماعی در دو حوزه فرهنگ و سیاست با تأکید بر سازمان‌های تخصصی*. رساله دکتری جامعه‌شناسی. دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- مایر، فردریک (۱۳۷۴). *تاریخ اندیشه‌های تربیتی*. ترجمه علی اصغر فیاض. تهران: سمت.
- مختاری، عباس؛ الهیاری، عباسعلی؛ رسول زاده طباطبایی، سیدکاظم (۱۳۸۰). رابطه جهت‌گیری دینی با میزان تنیدگی. *فصلنامه روانشناسی*. دوره پنجم. س اول. ش هفدهم: ۶۷-۵۶.
- مرزبان، حسین (۱۳۷۰). بررسی عوامل مؤثر در افت تحصیلی دانش‌آموزان کلاس دوم فنی و حرفه‌ای تهران رشته برنامه ریزی آموزشی. پایان‌نامه کارشناسی. مجتمع آموزش عالی فرهنگیان.
- مشایخی راد، شهاب‌الدین (۱۳۸۰). اصول تربیت از دیدگاه امام علی (ع). *فصلنامه حوزه و دانشگاه*. ش بیست و هفتم: ۶۸-۴۹.
- مهاجر، یحیی (۱۳۷۱). *ارزشیابی پیشرفت تحصیلی، هدف و نقش آن، مجموعه مقالات سمپوزیوم جایگاه تربیت در آموزش و پرورش*. تهران: انتشارات تربیت.
- نامدار، کیوان (۱۳۸۲). بررسی و مقایسه عزت نفس و انگیزه موفقیت تحصیلی و رابطه آن با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان مبتلا به آسیب بینایی و شنوایی. پایان‌نامه تحصیلی کارشناسی ارشد. همدان.

نجم عراقی، لعیا (۱۳۷۹). جهت‌گیری دینی انسان سالم از دیدگاه آلپورت. *نشریه روان‌شناسی دین*. س اول. ش اول.

هونکه، زیگرید (۱۳۷۳). *فرهنگ اسلام در اروپا*. ترجمه مرتضی رهبانی. چ سوم. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

واعظ زاده خراسانی، محمد (۱۳۷۳). تأثیر قرآن در جنبش فکری و نهضت علمی تمدن و تکامل بشر. *مجموعه مقالات اولین کنفرانس بین‌المللی فرهنگ و تمدن اسلامی*. تهران. مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگی بین‌المللی.

- Adams, S. (2004). **the impact of religiosity & locus of control on Academic Achievement in college students**. Athesis submitted to the faculty of Webster University.
- Allport, G. W., & Ross, J. M. (1967). Personal religious orientation and prejudice. *Journal of personality and social psychology*, 5 (4), 432.
- Arsen, D., Bell, C., & Plank, D. N. (2004). Who will turn around failing schools? A framework for institutional choice. *Perspectives*, 10, 1-19.
- Boulter, L. T. (2002). Self-concept as a predictor of college freshman academic adjustment. *College Student Journal*, 36 (2).
- Donahue, M.J. (1985); Intrinsic and Extrinsic religiousness: Peviw and Meta analysis. *Journal of psychology and social psychology*, 48.
- Goddard, R.D, Moran Tschannen, m&W.K.Hoy (2001). Amultileveltion examination of the distribution and effects of teacher trustion students and Parents in urban elementary schools, *The Elementary school Journal*, 102(1).
- Hackney, C. H., & Sanders, G. S. (2003). Religiosity and mental health: A meta-analysis of recent studies. *Journal for the scientific study of religion*, 42 (1), 43-55.
- Holmes, J. G. & Rempel, J. K. (1989). Trust in close relationships. In C. Hendrick (Ed.), *Review of Personality and Social Psychology: Close Relationships*, 10, (pp.) 187-220.
- Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (1987). **Educational administration: Theory, research, and practice**. Random House Trade.
- Hungerman, D. M. (2014). The effect of education on religion: Evidence from compulsory schooling laws. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 104, 52-63.
- Jeynes, W. H. (2003). The effects of religious commitment on the academic achievement of urban and other children. *Education and Urban Society*, 36 (1), 44-62.
- Karen Emmons (2006). **Psychosocial response through education in emergency situations: Examples from Indonesia and Thailand**, Unicef East Asia and Pacific regional office.
- Karen Emmons (2006): **Psychosocial response through education in emergency situations: Examples from Indonesia and Thailand**, Unicef East Asia and Pacific regional office.
- Koenig, H. G. (2008). Concerns about measuring "spirituality" in research. *The Journal of nervous and mental disease*, 196 (5), 349-355.
- Lee, Sook-Jeong. . (2007). "The relations between the student-teacher trust relationship and school success in the case of Korean middle schools." *Educational Studies*.33 (2), 209-216.
- McKune, B., & Hoffmann, J. P. (2009). Religion and academic achievement among adolescents. Interdisciplinary, *Journal of Research on Religion*, 5.
- Nooney, J. G. (2005). Religion, stress, and mental health in adolescence: Findings from add health. *Review of Religious Research*, 341-354.
- Permuzic, t, &furnham, A. (2003). Personality predicts academic performance evidence from two longtuitonal university samples, *jornal of research in personality* ,37: 319-338.

- Rempel, J. K., & Holmes, J. G. (1986). **How do I trust thee?** Psychology today, 20(2), 28-34.
- Rempel, J. K., Holmes, J. G., & Zanna, M. P. (1985). Trust in close relationships. **Journal of personality and social psychology**, 49(1), 95.
- Rotter, J. B. (1967). A new scale for the measurement of interpersonal trust. **Journal of personality**, 35(4), 651-665.
- Saboor, M. (2008). Assesment correlation psychology believe with students training progressive. **Journal of Social Sciences Marand**.
- Smith, P. A., & Hoy, W. K. (2007). Academic optimism and student achievement in urban elementary schools. **Journal of Educational Administration**, 45 (5), 556-568.
- Tschannen-Moran, M. (2001). Collaboration and the need for trust. **Journal of Educational administration**, 39(4), 308-331.
- Tschannen-Moran, M. (2009). Fostering teacher professionalism in schools the role of leadership orientation and trust. **Educational Administration Quarterly**, 45(2), 217-247.
- Ventis, W. L. (1995). The relationships between religion and mental health. **Journal of social issues**, 51(2), 33-48.
- Worsly, petter. (1977). **Introduction sociology**. New York, penguin.book.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی